

BİR YABANCI GÖZÜYLE GÖREME

Manfred PFEFFERKORN

Hız. İsa'nın havarilerinden Sen Paul Ege Denizi kıyısındaki gürültülü Efes kentinden yalnızlıklar ülkesi Kapadokya'ya varabilmek için günlerce hatta haftalarca yürümek zorunda kalmıştı. Bugün ise otobüsler ilgi duyanları ya Antalya ile Alanya arasında yer alan plaj yöresinden veya Başkent Ankara'dan bir kaç saat içinde Orta Anadolu'nun binlerce tuf tepeciklerine, mağara kiliselerine ve yeraltı kentlerine taşımaktadırlar.

Bugün Nevşehir, Kayseri ve Ürgüp arasında uzanan geniş yollar, dünyanın ilginç yörelerinden biri olan Göreme vadisini, "Bin kilise vadisi" çevrelemektedir. Görüldüğü kadarıyla şapkalı tepecikler, yarım küreler, piramidler ve gangster başlığı giymiş hissini veren kuleler vadiyi süslemektedir. Kapadokya, vadi tabanında dikili birkaç incir ağacı ve tüflü tepeciklere tırmanmış sayılı bağlar dışında, Anadolu'nun merkezinde bulunan Tuz Gölü çevresindeki yaşam alanlarının dışında garip bir görünümündedir.

Kayseri'nin güneyinde, "Antik Cesarea", bugün Erciyes Dağı olarak adlandırılan 3916 metre yüksekliğindeki Step volkanı Argacus yer almaktadır. Çevrede gökyüzüne yükselen garip figürler insan yapısı değildir. Doğa bu yörede dünyanın hiç bir yerinde örneği rastlanmayan şekilde heykeltraşlık yapmıştır. Yanardağın külleri üç kat şeklinde bölgeye dağılmıştır. Her katın kalınlığı bazı yerlerde birkaç yüz metreyi bulmaktadır. Altta kalan iki tabaka açık renkli olup, en üst tabaka koyu renkli ve doğa etkilerine diğer katlara göre daha dirençli tuf niteliklidir. Binlerce yıl süreyle rüzgâr ve yağmur yumuşak ve açık renkli tabakaları oymuş, "Tuf Piramidleri" oluşturmuştur. Birçokları sert ve koyu taştan şapka giymiş görünümündedirler.

Açık renkli tabakanın dış yüzeyleri herşeye rağmen serttir. Katı kabuk kaldırıldığında altından yumuşak, kolaylıkla işlenebilen turb kömürü nitelikte materyal ortaya çıkar. Yüzyıllar önce bu yörede oturmuş, Moğol ve Türklerin ilerleyişleri sırasında, saklanacak güvenli sığınak aramış

olan insanlar vadinin jeolojik özelliklerini kısa bir zamanda öğrenmişlerdir. Mağaralar, evler, ahırlar ve herşeyi ile yeraltı kentlerini kazarak oluşturmuşlardır. Kızgın güneş duvarlardaki nemin yokolmasına ve taşların yeniden kuruyup sertleşmesine yolaçmıştır.

Eski zamanlarda söylencesel bir üne kavuşmuş olan "20.000 piramidli ülke" işte bu şekilde oluşmuştur. Yörenin önceki zamanlarda oturanları Hıristiyanlar olduğundan yöreye "bin kiliseli vadi" adı da bu nedenle verilmiştir. Göreme mağaralarında Suriye - Filistin yöntemi ile basit resim kültürünün bu eski örneklerine, fresklere, rastlanmaktadır. Birinci kilise kompleksi 10. ve 11. yüzyıldan kalma olup, Bizans devrine aittir. Mağaraların içindeki kuru hava ve karanlık Tevrat ve İncil'deki dini tören sırasına ait resimleri bin yıl süreyle günümüze kadar saklamıştır. Selçuklu akınları ve Osmanlı fetihleri sırasında da tahrip edilmeden kalmışlardır. Yöredeki mağaralar ve evler 50 yıl öncesine kadar Hıristiyanlar tarafından barınak olarak kullanılmıştır. 1924'de, Atatürk devrindeki ilk Türk - Yunan soydaş değişimi sırasında yörede oturanlar vadiyi doğa'ya bırakıp gitmişlerdir.

Ürgüp kenti yüzlerce mağara - ev ile sanki İsviçre peyniri gibi delik deşik edilmiş büyük bir kayanın eteklerinde kurulmuştur. Burada ve iki

Zelve ile Avanos arasında mantar şeklindeki görünüm; "şapka" sert ve koyu taş nitelikli olduğundan aşınmalara dayanıklıdır.

Yüzyıllardan beri Avanos'ta çalışan çömlekçiler. Turistler buradan turistik hediyeler almasını pek severler.

düzineye varan köylerinde bugün 20.000 nüfus yaşamaktadır; nüfusun üçte biri hâlâ tüf içinde kazılmış evlerde barınmaktadır. Garip görünümü kaya kulelerin en uç noktalarına kadar varan evlere kadar en önemli ulaşım aracı eşektir. Sırtına yakacak odun, yiyecek maddeleri yüklenmiş ve sahibi de binmiş halde eşeklerin kum taşı döşeli yollarda gidip geldiğini görmek günlük bir olaydır. Yolun sağında ve solunda koyunlar, keçiler kuru steplerin beyaz kumları üzerinde kalmış güçsüz tahıl saplarını ve otları aramak üzere tepelere tırmanırlar.

Çöken karanlıkla birlikte kaya oluklarında gaz lambalarının ışıkları yanmaya başlar ki, böyle korkunç bir manzara hiçbir yerde daha görülemez. Ancak bazılarında, çökme tehlikesi nede-

niyle boşaldığından, ışık görmek olanaksızdır. Bununla birlikte gündüz gözüyle boş oldukları sanılan mağaralarda yaşam varlığı ancak karanlık çökünce saptanabilir. Türk masallarında ısrarla anlatılan ruhlar mı dolaşmaktadır? Kullanılmayan mağara ve eski mezarlardan gelen mırıltılar ve fısıltılar, duvarlarda çınlayan kahkahalar ve bağırtilar nelerdir? Açıklaması oldukça şiirseldir: devamlı esen rüzgârın boşluklarda oynadığı oyun, terk edilmiş mağaralarda uygun yuvalama yerleri bulan alakarga ve güvercinlerin çıkardıkları sesler sözkonusu ürperti verici tonları oluşturmaktadır.

Şimdi anlatacağım köyün adı Zelve'dir. Avanos'a yakın bu yerleşim merkezinde yüzyıllar

Kaymaklı yeraltı kentinin girişi saldırganlara karşı bu taşla kapatılmaktaydı.

öncesinden beri çanak - çömlek işçiliği devam edegelmiştir. Basit kaplara burada şekil verilmekte ve fırınlanmaktadır. Yapım ve pazarlamanın bu yörede gelişmesinin nedeni bölgeyi gezen turistlerden çanak - çömlek sanatçılarının yaşamaını sağlayacak parayı kazanabilmeleridir. Ayrıca caddelerin kirine dünyaca tanınmış "Onyx" - (Damarlı Akik) taşının parlatılması sonucu ortaya çıkan tozlar karışmaktadır.

Eteklerinde kentin evlerinin gruplandığı Üçhisar kasabasının yüksek kayasının tepesine çıkan konuklar, evrenin hiç bir yerinde rastlanamayacak harika, fakat garip bir ay görünümünü seyretmek olanağını bulurlar. Bir ressamın fırçasından çıkmış görünüme sahip Çavuşin köyünün güneybatısında yeralan iki dar geçitte Osmanlıların akınları sırasında gizlenecek barınak arayan yerli halkın mağaraları saklıdır. Ayrıca bu kısımda tavanlarındaki resimleri bin yıldan beri yıpranmamış ve hâlâ kullanılır durumda küçük kiliseler yeralmaktadır.

Nevşehir'e 20 km uzaklıktaki sekiz katlı yeraltı kenti Kaymaklı konukları şaşkınlık içinde bırakmaktadır. İlk 1964 yılında bu gibi yeraltı kentlerinin varlığı M.Ö. 400 yıllarında Xenophon tarafından yazılmış "Anabasis" kitabında yeralmaktadır. Kaymaklı ve Derinkuyu 6. ile 10. yüzyıllar arasında tuf toprak yapılı arazide kazılmıştır. Yaklaşık 15.000 kişi buralarda barınabilmiş ve gıda maddeleri yeterli olduğu hallerde üç aya

kadar yeraltında kalmışlardır. Yeni katlı ve döner yöntemle aşağıya inen kent araştırmalara konu olmuştur. En üstteki katta ölüler gömülmekte ve aynı zamanda çöpler saklanmaktadır. İkinci kat yiyeceklerin saklandığı depo görevi görmektedir. Bir kat aşağıda mutfak yeralmaktadır. Yaşam odaları alt katlardadır, sık geçitlerle labirent (birbirine geçişli ve karışık) görünümlüdür. En alt kata kadar dikine inen büyük delik havalandırma bacası görevini yapmaktadır.

Osmanlı baskılarından kaçmak amacıyla yapılmış olan yeraltı kentlerinin girişi keskin kenarlı büyük bir taş ile kapatılmaktaydı. Eğer dışarıdakiler giriş deliğini bulurlarsa, kentte saklananlar alt katta yeralan ve yerin dibinde kilometrelerce uzanan labirent'e sığınırlandı. Kaçışta girilen her yeni kısım kapatılır ve saldırganların yolları, takipden vazgeçinceye kadar, engellenirdi.

Diğer bir büyük yeraltı kenti de Avanos'un 20 km kuzeyinde bulunmaktadır. Özkonak olarak adlandırılan bu yer 60.000 kişinin saklanmasına yardımcı olmuştur. Halen kazılar tamamlanmamış olduğundan konukların gezisine kapalıdır.

Ancak "20.000 piramid ülkesi", tarih ve jeoloji açısından Avrupa'da benzerini bulamayanlar için büyüleyici bir gezi erekidir.

KOSMOS'dan
Çeviren: Dr. Aydın ÖZTAN

Bir enerji bunalımından söz ettiğimiz zaman, biz aynı zamanda mimarî bir bunalımdan da söz etmek zorundayız. İçinde yaşadığımız ve çalıştığımız binalar bugün Amerika'da tükettiğimiz tüm enerjinin üçte birini tüketmektedirler, ve endüstride kullanılan enerjinin % 15'ini de bu binaları yapmak için harcamaktayız. Hatta bizim ulaştırma araçlarından faydalanmamız, özellikle özel otomobillerimizi kullanmamız, bizim toplumlarımızı, çevre ve varoşlarımızı planlamamızla etkilidir...

Herşeyi gözönünde tutarsak, Amerika'da tükettiğimiz enerjinin % 40'ından binalarımız sorumludur. Bu kullanımın en önemli kısmı ise önceden verilen mimarî kararlara bağlıdır ... bu kararlar ki onlarca yıl süren bir enerji tüketiminin kalıplarını daha önceden ortaya koyarlar.

Richard G. STEIN
Mimarî ve Enerji (Architecture and Energy)
adlı kitaptan